

ВПЛИВ ЦІН І ДОХОДІВ НА СТРУКТУРУ СПОЖИВАННЯ ДОМОГОСПОДАРСТВ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Роль кінцевого споживання домогосподарств в національній економіці визначається тим, що в більшості країн питома вага цього показника складає більше 60% ВВП. Опосередкованість споживання товарно-грошовими відносинами на макрорівні матеріалізується в поняття «споживчий попит», яке є складовою більш широкого поняття «сукупний попит», визначає обсяги національного виробництва і є стимулом розвитку економічних систем. Крім того, кінцеве споживання пов'язується із процесами формування і відтворення людини як ядра економічної системи і в цьому сенсі також складає предмет дослідження.

Формулювання завдання дослідження. Метою дослідження є дослідження впливу доходів домогосподарств та цін на товари й послуги на обсяги і динаміку показників кінцевого споживання в Україні, для чого здійснено збір і аналіз статистичної інформації про відповідні показники, їх оцінка й інтерпретація.

Огляд останніх досліджень.

Вивчення структури споживання домогосподарств є однією з актуальних тем економічних досліджень. Цей напрям є популярний у першу чергу серед західних економістів, проте існує низка вітчизняних праць на цю тему. Методологічним та прикладним засадам вивчення споживання присвячені праці В. Апопія, О. Донченко, Е. Лібанової, В. Мандибури, Н. Рімашевської, Ю. Саєнка, Л. Сохань, В. Тарасенка, В. Тихоновича, Н. Толстих, В. Шевчука, С. Ярошенко та ін. Особливості споживання населення в різних країнах досліджували А. Арсеєнко, Т. Богомолова, А. Зайченко, В. Рамзес, Л. Скокова, В. Тапіліна, Н. Тихонова та ін.

Виклад основного матеріалу. Важливою проблемою забезпечення належного обсягу кінцевого споживання домогосподарств виступає бюджетне обмеження – доходи і ціни. Незважаючи на те, що у 2010 р. реальні доходи населення, у порівнянні з 2009 р., визначені з урахуванням цінового фактора, зросли на 10,2 % [3], із року в рік зростають мінімальна заробітна плата, мінімальна пенсія, соціальні допомоги та виплати, проблема подолання бідності в нашій країні залишається невирішеною проблемою. Так, за офіційними даними, реальні доходи населення тільки у 2010 р. досягли рівня 1991 р. (табл.1), що є свідченням регресійного напрямку розвитку економічної системи України протягом останніх двох десятиліть. За межею бідності перебуває близько чверті населення України, рівень злиденності склав 13%. Спостерігається тенденція до зменшення частки заробітної плати у структурі доходів населення, тоді як частка соціальних допомог та інших трансфертів зростає. Так, за даними Держкомстату, у 2010 році питома вага зарплати у доходах населення склала 40,9 %. Тобто, втрачається мотиваційна функція заробітної плати як головної складової сукупних трудових доходів населення.

Темпи зростання реального наявного доходу населення, %

Роки	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
До відпов. періоду поперед. року	104,1	110,0	118,0	109,1	119,6	123,9	111,8	114,8	107,6	90,0	116,2
До 1991 року	34,3	37,7	44,5	48,6	58,1	72,0	80,5	92,4	99,4	89,5	103,9

Джерело: [3]

Середньомісячні доходи 20-40 дол. на початку і наприкінці 90-х поставили націю на межу виживання. Донині середня заробітна плата, яка є основним джерелом доходів для більшості українців, незважаючи на її постійне зростання, залишається вкрай низькою порівняно з розвиненими країнами (рис.1)

При цьому роздрібні ціни на внутрішньому ринку України в умовах глобалізації економічних процесів наближаються до загальносвітових, що значно обмежує можливості задоволення базових потреб пересічних громадян у процесі споживання. Середні споживчі ціни в Україні (на кінець року) і роздрібні ціни на деякі продукти харчування в США, дол./кг., наведено на рис. 2*.

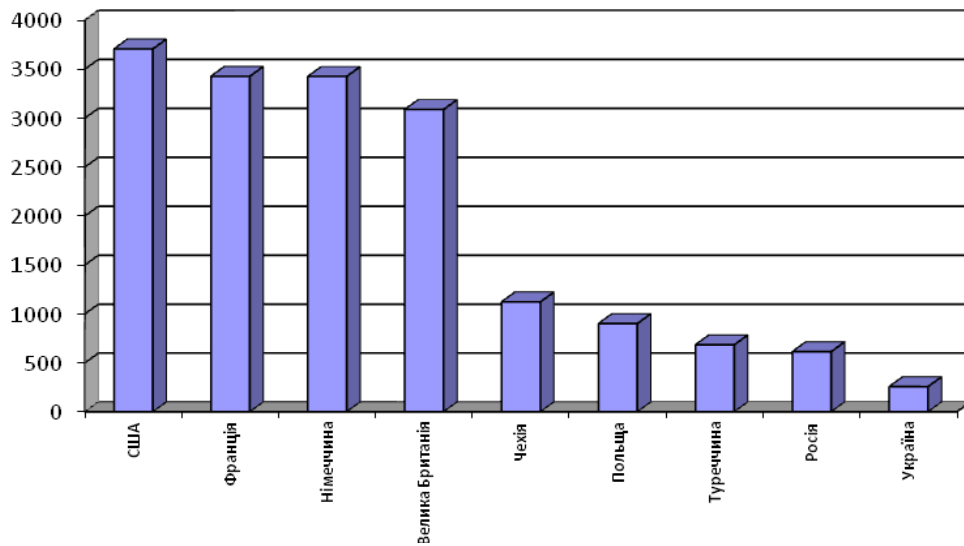

Рис.1. Середня зарплата в деяких країнах, дол. США (2009 р.) Джерело:[3; 4]

Як видно із рис.2, середня заробітна плата в розвинених країнах у разі вища за середню заробітну плату українців, а ціни в США- майже такі ж, як і в Україні (по деяких продуктах – навіть нижчі). Це – головна причина, яка обумовлює нераціональну структуру споживання в Україні, коли лівова частка доходу спрямовується на задоволення фізіологічних потреб у харчуванні, одязі, підтриманні житла.

Та й нинішній загальний середньомісячний наявний дохід у розрахунку на 1 особу (1528,9 грн. у 2010 р., що еквівалентно 191,1 дол. США) для багатьох українців ледь покриває мінімальні витрати на споживання. Достатньо порівняти середні наявні доходи населення із вартістю житла, одягу, якісного харчування, проїзду на транспорті чи комунальних послуг.

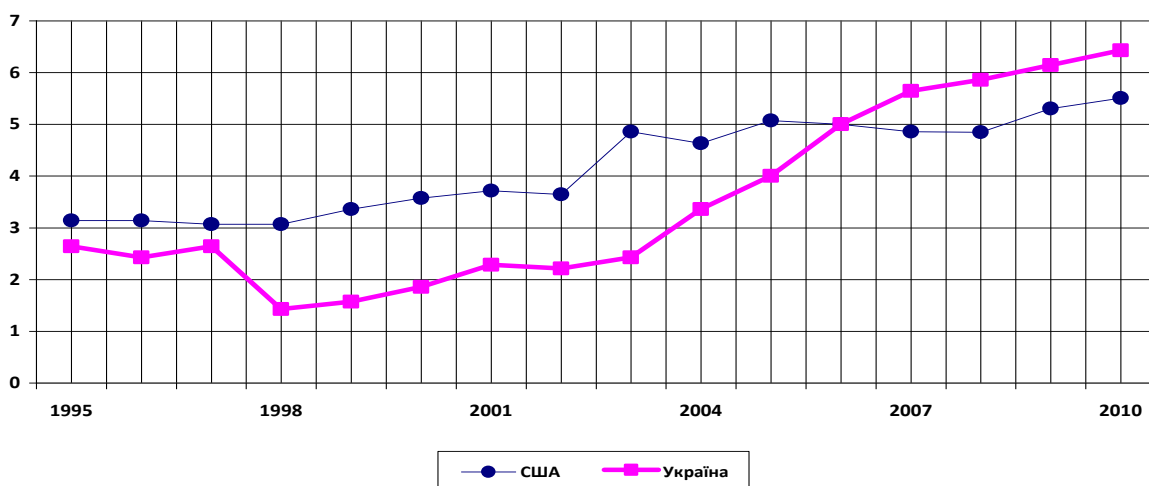

Рис. 2. Ціни на яловичину в Україні та США Джерело:[2; 4]

*Дані для США в фунтах перераховано в кілограми. Дані Держкомстату в гривнях перераховані в дол. США на кінець року.

Наявність та відповідна якість житла, поряд із харчуванням, належить до базових фізіологічних потреб людини першого рівня. Ступінь їх реалізації залежить від доходу населення та цін на житло, є передумовою соціального залучення і людського розвитку. За офіційними даними, більше половини домогосподарств в Україні відчують позбавленими себе нормальних житлових умов. Позбавлення виникають у зв'язку із недостатністю житлової площі або браком окремих кімнат, або браком коштів для придбання житла.

Так, якщо у 2010 р. середня вартість 1м² житла на первинному ринку складала 1,6 тис. дол., то за середньорічного наявного доходу на одну особу (191,1дол. x 12 = 2293,2 дол. США) пересічному українцю для купівлі на первинному ринку 83 м² житла (згідно до медичних нормативів) для своєї родини із 3 осіб, знадобиться заощаджувати з цією метою увесь свій наявний дохід протягом 57,6 років (рис.2).

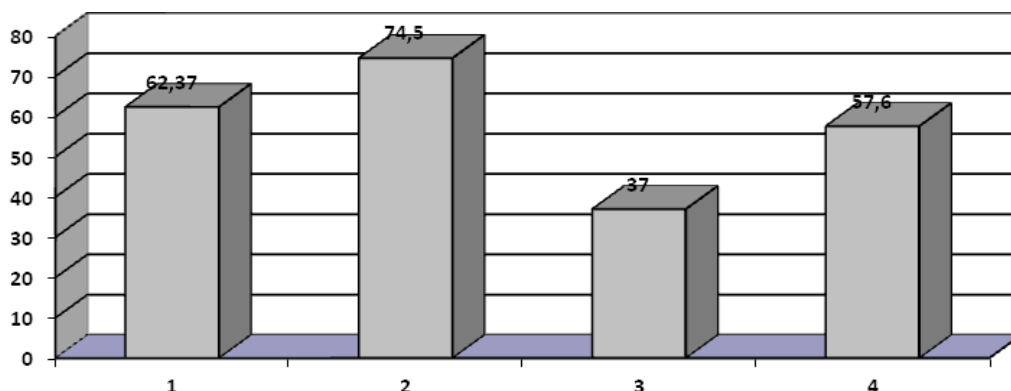

Рис.2. Кількість років, необхідна для оплати вартості житла (2010 р.), де 1 – тривалість життя чоловіків, 2 – тривалість життя жінок, 3 – тривалість працездатного віку, 4 – кількість років сплати вартості житла Джерело: [1].

Зрозуміло, що за таких показників доходу населення України у більшості випадків спроможне забезпечити лише просте відтворення трудового потенціалу, а важлива складова людського розвитку – доступ до засобів існування, що забезпечують гідний рівень життя – залишається нереалізованою можливістю.

Висновки. Серед чисельних чинників, що обумовлюють обсяги та рівень споживання домогосподарств, найважливішими є їх доходи та ціни на споживчі товари та послуги. Ринкова трансформація перехідних економік супроводжується зміною структури доходів та зниженням показників їх загальної величини для переважної більшості домогосподарств при постійній тенденції цін до зростання. За таких умов низький рівень споживання основної частки домогосподарств України є наслідком відмови держави від регулювання соціальної сфери. Зростання кінцевого споживання як основної складової сукупного попиту та передумови підвищення добробуту населення вбачається можливим тільки за умов державного розширення обов'язкових соціальних гарантій, що забезпечать для кожної людини гідний рівень життя, та скорочення соціально-економічної нерівності в українському суспільстві.

Анотація

В статті розглянуто обсяги та динаміку показників кінцевого споживання, доходів та цін в національній економіці України та встановлено негативний вплив скорочення доходів і зростання цін на споживання домогосподарств як основної складової сукупного попиту.

Ключові слова: доходи, споживання, ціни, домогосподарства.

Аннотация

В статье рассмотрены объемы и динамика показателей конечного потребления, доходов и цен в национальной экономике Украины и установлено негативное влияние сокращения доходов и роста цен на потребление домохозяйств как основной составляющей совокупного спроса.

Ключевые слова: доходы, потребление, цены, домохозяйства.

Annotation

The paper considers the volumes and dynamics of final consumption, incomes and prices to the national economy of Ukraine and found negative impact of reducing incomes and rising prices for household consumption as the main component of aggregate demand.

Keywords: incomes, consumption, prices, household.

Список використаних джерел.

1. Огляд ринку житлової нерухомості України 2010 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zmk.com.ua/ua/articles/9.html>
2. Огляд цін українського та світового товарних ринків. ДЛ Держзовнішінформ – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.prisereview.com.ua>.
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>.
4. Eurostat yearbook 2010 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/product_details/publication?p_product_code=KS-CD-09-001.